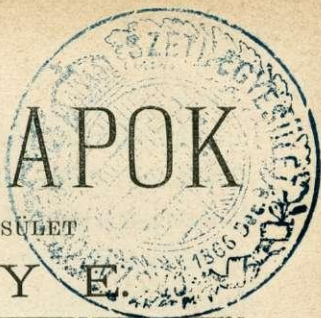

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E

Kiadó :
Az Országos Erdészeti-Egyesület.

Szerkesztő :
Bedő Albert.

Megjelenik minden hónapban.

Tizenkilencedik évfolyam. IX. füzet. 1880. Szeptemberhó.

Előfizetési díj egy évre 8 frt. Az Országos Erdészeti-Egyesület azon alapító tagjai, kik legalább 150 frt alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is a 8 frt évi tagság díj fejében, ingyen kapják. Oly alapító tagok, kik 150 frtnál kevesebbet alapítottak 3 frt kedvezményi árért járathatják.

 Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapesten, Lipótváros, Hold-utca, 21. szám, II. emelet.

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltetnek.

A magyar tölgy.

Ismerteti : Sentei Adolf, aligazgató.

Tisztelt szaktársaim nagyobb része némi meglepetéssel fogja olvasni a czimfeliratot, mert arról, hogy Magyarországnak oly tölgyfája volna, mely méltán megérdemelné a fenti megnevezést és hazájának vallná Magyarország déli vidékét, kevés hir szalongott eddig át a Tiszán és Maroson túli körökbe, és magam is csak akkor vettem hírét, mikor felvidéki vándorlásaimból a Bánságba kerültem.

Bánáti erdészeink ugyan már régóta megkülönböztették ezen fanemet a többi tölgyfajoktól, és igen helyesen „ungar. Eiche“-nek keresztelték, sőt a vidék népe is, mely itt a román nyelvet beszéli, külön névvel tiszteli meg és „Girniczá“-nak nevezi, és habár e fanem a többi tölgyektől a törzs majdnem minden egyes részleteiben feltűnő eltéréseket mutat fel, mind-

amellett tartózkodással viselték magukat a magyar tölgy külön fanemnek való jelölése által, miután az „Erdei Növénytan“ könyveink(?) egyikében sem volt föltalálható, sőt valamennyi egyhangulag megegyezik abban, hogy az ismereres négy tölgy-fajon kívül (*Quercus pedunculata*, *robur*, *pubescens*, *cerris*) más tölgy, mint erdei fa nem fordul elő országunkban.

Itteni szaktársaim egyike ezelőtt egy évvel birtokába jutván dr. Kotschy Tivadar kiváló szorgalommal kiállított művének „Die Eichen Europas und des Orients“ ime abban, általános örömünkre, a magyar tölgyünket a valósághoz hiven lerajzolva és szintén találó illusztrációval ellátva (*Quercus Conferta*) Kitaibel név alatt mint külön fanemet elősorozva találjuk.

Ezóta itteni szaktársaimmal együtt, a magyar tölgyet behatóbb tanulmányozás tárgyává tévén, érdemesnek találok kutatásunk eredményét szaklapunkban közzé tenni, és habár még valamennyi e közleményhez megkivántató adatot nem birtam is megszerezni, nem akarom azt későbbi időre elhalasztani, már azért sem, mert közgyűlésünk ez évben a diszes Herkules-fürdőben lévén megtartandó, t. szaktársaink közül lehetnek többen, kik Temesvárról oda való utazásukban a lugosi tölgyerdők azon részeit is érinthetik, hol a magyar tölgy zárt erdőt képez, s ezért alkalmoszerűnek tartom e közlemény közzétételét a közgyűlést megelőzőleg azon reményben, hogy tisztelt szaktársaim elnézéssel leendnek az erre való elkészültség hiányából netalán becsuszó tévedésekért.

Nevezett természetbuvár művében következő leírást közöl a magyar tölgyről: „Magas, szép fa, terebélyes ágakkal és repedezett sötét kéreggel. Fialat ágai eleinte molyhosak, későbbben egészen simák, késő ősszel lehulló levelei bőrneműek, igen röviden száraltak, vagy egészen ülők, 5—8 hüvely hosszúak, hosszudad visszás tojásdadok, mély öblűek és karélyosak, karélyaik majdnem hasadtak. Felső részökön világoszöldek,

simák, és a főerek mentén pettyesek, alsó részökön halványab-
bak és kivált a főerek körül molyhosak; a nyél, valamint a
levél hegye felé keskenyedő karélyok vonalzottak, tompák és
épelűek, holott a közép karélyok hegyükön kanyargósak.

Porodás virága majdnem egészen sima, vagy csak alig
pelyhes, 2 hüvelyk hosszú száron és rövid kocsányon ülő 6
vonalzott lándzsás, alapukon összenőtt, kívülről pelyhes, hegyü-
kön hosszabb szőrökkel körülvett viráglevelekből áll. Az alju-
kon kevés szőrszállal körülvett himszálak a viráglevelek átelle-
nében állanak és rövidebbek emezeknél. A hosszukás hímfejek
hegyükön behorpadtak.

Termővirága gömbölyű, sűrűen molyhos, koszoruzva há-
rom, a virág tetején kiálló és legörbitett bibével.

Ülő magvaik 5—9 számban összecsoportosultak, egy éves
éretűek.

A makkburok kehely alakú, molyhos és alól széles lándzsás,
felfelé mindinkább hegyesebb és visszakanyarított pikkelyekkel
födött. A közép nagyságu makk kerülékes, hosszudag, a vége
hegyzett, 2—3-szor hosszabb a csészénél és sima.

Ezen Kitaibel részéről helyesen mint külön fanem meg-
állapított és Schultes „Flora von Oesterreich“ művében leirt
tölgyfa a dasidrion csoporthoz tartozik. Ujabbi időben Grisbach,
„Flora Rumelica“ nevű művében eme tölgyfanemet Quercus
Aesculusnak tartotta.

Azon példány szerint, mely Lineé aláírásával a stock-
holmi növénygyűjteményben őriztetik, Quercus Aesculus, a
Robur-féle csoporthoz van beosztva, melynek típusát a Quercus
Sessiliflora képezi.

E szép fa Európának délkelet felé fekvő részeiben, neve-
zetesen: a Tiszán túl, Arad, Temesvár és az erdélyi vidéken
általánosan el van terjedve és egész erdőket képez. Ugyszintén

található a Balkán-tartományokban, sőt Eubeában, valamint a Pelopon északnyugati részében is.

A fa, mely Erdélynek régi, a római időkből származó eltemetett bányáiban találtatott, ujonnan vágott fa kinézésével birt, miért is rendkívüli tartóssága miatt hajógyártásra kiválóan alkalmas lehet.

1-ső ábra.

A makk édes, úgy hogy azt némely vidéken, pl. Szerbiában emberek is eszik.“

Az itt előadottak tüzetesebb megvilágítására szolgáljanak ugyancsak Kotschy művéből átvett ábrák, melyek előbbije e fa virágait, míg a túllapon következő annak leveleit és magvát, utóbbit pedig fél nagyságban ábrázolja.

Kotschy eme leírásának kiegészítéséül a következők tartom főlemlitendőnek. A levélrügyek kúpalkuak, fiatal ága-

2-ik ábra.

kon álló oldalakon pelyhesek, hegyükön szőrösek. A levelek felrészre egészséges erős fákon nem világos, hanem sötétzöld

és sima, alrészök pedig halvány, szürkés zöld, úgy hogy lombzatának kinézése, színre nézve távolból a hársfához hasonlít.

Elkoreszosodott cserjeknél s egyes zárlaton kívül álló példányoknál azonban a levelek úgy színre, valamint alakjukra nézve egymástól oly eltéréseket mutatnak fel, hogy azokat más tölgyfajhoz tartozóknak lehetne tartani. És miután maguk a természetbuvárok egymástól eltérnek a „Robur“ csoporthoz tartozó tölgyfajok megállapításában és épen Kotschy *Quercus Aurea* és *Quercus Tozza* név alatt két oly tölgyfajmet sorol elő, melynek egyikét a Bánát vidékén előfordulónak jelzi, a déli Franciaországban honosodó *Quercus Tozza* levelei azonban épen nagyon hasonlítanak az előbb említett és részünkről *Quercus Confertának* tartott elkoreszosodott egyes példányokon talált leveleihez, nincsen kizárva a lehetőség, hogy a magyar tölgyön kívül az említett két tölgyfaj is előfordul a bánáti vidéken, miről, ha e föltevés valószínű, tisztelt szaktársaimat értesíteni el nem mulasztandom.

A makk, mely édes s 2—12 számban fürt alakban csoportosulva, mindég az idei ágak végén ül, valamivel kisebb és hegyesebb a roburénál és feltűnik sűrűen bemolyhosodott csészéje által. A magyar tölgy jó makktermő képességgel bír, úgy hogy majd minden másod évben bő makktermésre lehetne számítani, ha az idő előtt le nem hullana, mi a nyári hónapokban itt uralgó forróságnak tulajdonítható, mely annyival inkább kártékonyan hat, mert a magyar tölgyerdők itt kivétel nélkül kötött, nyáron át kőkeménységig kiszáradó talajon állanak.

A fa kérge sötétbarna, fiatalabb fáknál világosabb, a törzs hosszában finoman repedezett és sokkal vékonyabb a robur- vagy pedunculátánál, leveles és porhanyós, úgy hogy a kéreg kézzel lemorzsolható.

A fa törzse egyenes, hosszú száru és vaskos; termete a roburéhoz hasonló.

Ennek elősorolása után áttérek a magyar tölgy azon tulajdonságaira, melyek bennünket erdészeti szempontból érdekelnek, és melyeknél fogva e fanem erdészetünk fejlődésére kiváló értékkel és jelentőséggel bír.

A magyar tölgy a Maros, Temes és Béga völgyet övedző hegységeknek kevésbé lejtős, mély talaju előhegyeit foglalja el, és ezekben ugyan nem folytatólagos összeköttetésben, hanem a kidomborosodott terület alakjához képest, és a mint látszik, mint a melegebb éghajlatot szerető növény, inkább a délre fekvő, vagy a nap sugaraitól jobban ért emelkedettebb helyeken, és a dombok ormain fordul elő, ott egyszersmind zárt erdőket is képezvén.

A síkságon, egyes példányok kivételével, nem található, ép úgy a hegység azon előhegyeiben sem, melyek meredek lejtőkkel és kövecses vagy sekély talajjal, sziklás alappal bírnak.

A mocsáros talajt, mely a Bánság vidékén lapályosan elterülő, gyakran kidomborodott előhegyeken majd mindenütt az észak felé hajlott lejtőkön található, következetesen kerüli és a kocsános tölgynek engedi át.

Fejlődésre való feltételül tehát leginkább a talajnak bizonyos mélysége kívántatik meg, álljon az bármi nehéz kötött agyag, avagy más csekély termékenységgel bíró talajból; mert a magyar tölgy megelégszik a legsilányabb és legkiéltebb talajjal s még azon kopár és teljesen kimerített talajon is tenyészik, a hol a fűszál is csak teng. Fiatal korától kezdve eltűri a nap égető sugarait ép úgy, mint a nagy hideget, és megél a legcsekélyebb táplálék mellett; ezért nagy jelentőséggel bír kulturális szempontból hazánkban, hol minduntalan számos oly kopár területre találhatunk, melyek túlságos kihasználás és teljes kimerültség folytán egész terméketlenekké váltak; ily talajok termőképessé tételére alkalmasabb fanemet

a magyar tölgnél, meggyőződésem szerint, nem fogunk találni, és határozottan állítom, miszerint a magyar tölgy ezen talajnak az, mi az ákác a homoknak, és a fekete fenyő más fa tenyészésére nem alkalmas silány mésztalajnak.

Kiváló sarjhajtási képessége e mellett alkalmassá teszi a marha és emberek által szenvedett sérülések rövid idő alatti kigyógyítására.

Rovarpusztításoknak ritkán van kitéve, a mit constatálni alkalmam volt a múlt években a Bánát vidékén előfordult hernyópusztításoknál, mely alkalommal a *Phalaena Bombix chrysothoea* és *dispar*-féle hernyók a kocsános tölgyerdőket teljesen lekopasztották, a magyar tölgyerdőket azonban nem bántották.

Egyáltalán állithatom, hogy a magyar tölgy sokkal kevesebb betegségnak van alávetve a többi tölgnemeknél, mi abból látható, hogy igen ritkán fordulnak elő aszonczok, daczára annak, hogy a magyar tölgyerdők a legsilányabb talajon állanak.

Ha tekintetbe vesszük, hogy hazánkban ép a tölgyfa tenyésztése veszt napról-napra mindinkább tért, miután a tölgyerdők többnyire oly talajon állottak fenn, mely ekemivelésre, vagy szőlő- és gyümölcs-tenyésztésre igen alkalmasak, nem csoda, sőt a dolog természetéből ered, hogy a népesedés terjeszkedésével igényeink és szükségleteink szaporításával és a múlt években egymást követő csapások nyomása alatt, tölgyerdeink rohamos kihasználása, és a kivágott területek mezőgazdasági célokra való felhasználása oly mérveket ölt, hogy ma már alig léteznek tölgyerdők az országban, sőt miután a tölgy az eredetileg elfoglalt területekből majdnem egészen kiszorított, alig létezik jó erdőterület, mely a tölgy tenyészésére maradt volna, és épen ezért itt az ideje, hogy a kedvező fekvésű, de túlságos kizsárolás által majd terméketlenné vált millió hold számára menő területek illető részei a tölgy

tenyésztése céljából elfoglaltassanak, mely célra nem ajánlhatom elegendő a magyar tölgy tenyésztését, nem csak azért, mert meg vagyok győződve a beerdősítés biztos sikeréről, hanem azért is, mert a magyar tölgy tenyésztésével szép zárlatu, jelentékeny faterméssel bíró erdőket nyerünk igen értékes haszon- és tűzifával.

A Bánát vidékén a magyar tölgy szintén csak oly helyeket foglal el, melyek feltétlen erdőtalajt, s mint már említém, annak egyik legterméketlenebb nemét képezik, minélfogva itt is mindazon területek, melyek vagy szándékosan, vagy hiányos gazdaság folytán újra be nem erdősültek, és bizonyos idő alatt földművelési célokra használtattak, már az első 10 év alatt olyannyira leszalottak termőképességökben, hogy azok csak legelőül, és hosszabb használat után csekély és figyelmet sem érdemlő haszonnal fölhasználhatók voltak. A talaj silányságának daczára, igen szép zárlatu, magas szálu és megfelelő évi növekvéssel bíró magyar tölgyállabok láthatók, melyek, ha zárlatuk teljes, a bő levélhullástól képződő korhadék kedvező hatása alatt magasabb korokban mindinkább megerősödnek.

A kincstári kerületekben jelenleg 80—90 évet túlhaladó magyar tölgyerdők nem fordulnak elő, miután az ezelőtt fennállott üzemmód szerint mindezen állabok mint sarjerdők kezeltettek, és többnyire már 60 éves korokban kihasználtattak. És habár az újabb időben életbeléptetett üzemtervek szerint a szálerdőüzembe való átmenet mellett a forda a kocsános tölgygyel egyenlően 100 évre emeltetett, mely forda mellett a kocsános tölgyerdőkben 50—80 cmtr. vastag törzsek neveltetnek, ennélfogva a magyar tölgnél is az eddiginél vastagabb törzsekre lehet számítani, nézetem szerint annak idejében 120 évre lesz emelendő, mely korban a magyar tölgy kivétel nélkül már oly méreteket érend el, melyeknél fogva bárminemű haszonfára alkalmas leend.

Záradékul még egynéhány szó a magyar tölgy használhatóságáról. Mint tűzifa jóval felül áll a kocsántalan és kocsános tölgyön, oly annyira, hogy a vidéken a magyar tölgyből készített dorongfát többre becsülik, mint a kocsános tölgyből készített hasábfát, és nagyon közeledik a cserfához, sőt a magasabb fekvésű erdőkből kihasznált tűzifa keresettebb az északi oldalakon nőtt cserfánál; a mi részint annak tulajdonítható, hogy a magyar tölgy fája, valamint kérge, mely utóbbi, mint már említém, nagyon vékony, hamarabb szárad ki, mind a vastag kérgű, sokkal nehezebben és csak fődött helyen kiszáradó cserfa, mely égésnél a benne lévő nedvesség kigőzölgése, illetőleg az elpárolgásra igényelt nagyobb hőmérsék felemésztése folytán tüzierejének egy részét veszíti. Mily hamar megszárad a magyar tölgy fája, abból is látható, hogy a levágott és kéreggel együtt egy éven át fekvé maradt törzsek annyira megkeményednek, hogy azok közönséges fejszékkel meg nem munkálhatók, mely körülménynek tulajdonítható az is, hogy a magyar tölgy mint tüzi- és épületfa rendkívüli tartóssággal bír.

Vizi és szárazon szabadon álló építményeknél tapasztaltott, hogy a magyar tölgy 2—3-szor annyi tartóssággal bír, mint a kocsános tölgy, szükséges azonban, hogy a levágott törzs ne azonnal dolgoztassék fel, hanem kérgében hagyassék egy pár hónapon át.

Lugos és Facset vidékén magyar tölgyből készített hidés malomczölöpök kétszer annyi időn át tartottak, mind az ugyanazon hidakon kocsános tölgyből beépített czölöpök. Bebizonyult továbbá, hogy magyar tölgyből készített sövény és szőlőkarók már 30 év óta állanak és még jelenleg is épek, holott a kocsános tölgyből készültek már másodizben kicseréltettek.

Műszaki czélokra s mindazon építkezésekhez, melyek az elemeknek kitéve, gyorsabb korhadásnak indulnak, a nép előszeretettel alkalmazza a magyar fölgy fáját.

Nem szenved kétséget az is, hogy a magyar tölgy kiváló rönköfát ad; miután azonban az itteni állabok, mint már említém, alig 80 évesek, nem birnak oly méretekkel, melyek a fűrésznél való feldolgozásra megkívántatnak.

Felemlitendőnek vélem azonban, hogy Lugos és Facset vidékén a vizimalmokban és gátaknál csakis magyar tölgyből készített deszkák használtatnak.

Haszonfára való alkalmazásnál egyedüli hátránya száraz állapotban való keménysége, csekélyebb hasadákonysága és rugékonysága, mely a magyar tölgyet dongakészítésre, vagy kerékgyártói, avagy finomabb asztalos munkára alkalmatlanná teszi.

A magyar tölgy elősorolt előnyeivel szemben és azon elvnel fogva, hogy a világon tökéletesség nem létezett, megbocsátható ennek sok jó oldala mellett eme hiánya, s csak azt kívánhatjuk, hogy a magyar tölgy, nevéhez illőleg, honunkban minél tágasabb területet foglalván, nevét és jó hírét az ország határán túl is kivívja.

Erdők átalakításával összekötött felújítási- és mezőgazdasági műveletek.

Irta: Fürster Péter, urad. erdőmester.

A nálunk szokásos erdőtarolás és felújítás módját e lapok t. olvasóival megismertetni kívánván, különös öröömre fog szolgálni, ha csekély leírásomból t. szaktársaim valami jót s talán szakunk közös érdekében némi előnnyel felhasználható találalndnak.

Leírásommal azonban csak a legszűkebb határok között kívánok maradni, s csupán annak közlésére szoritkozom, a mit fontosnak és szükségesnek tartok arra nézve, hogy az egészről helyes ítélet legyen alkotható. Főleg pedig a gyakorlati eljárás